

УДК 343.132(477)

С. С. Терещук,

викладач кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7263-4155>

Повідомлення про підозру та процесуальні аспекти його оскарження

Розглянуто кримінальне процесуальне законодавство України щодо повідомлення особи про підозру. Встановлено неузгодженості та прогалини з цих питань, наведено окремі пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства з цих питань.

Ключові слова: кримінальне провадження, повідомлення про підозру, підозрюваний, суд, слідчий суддя, прокурор, процесуальний керівник, Європейський суд з прав людини, Єдиний реєстр досудових розслідувань, кримінальне правопорушення.

Постановка проблеми. Одним із найважливіших завдань чинного КПК України є захист особи, суспільства, держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Положення ст. 21 і 22 Конституції України гарантують, що держава зобов'язана забезпечити кожному можливість відстоювати свою точку зору, свої права у суперечці з будь-якими органами і службовими особами, в тому й числі тими, які здійснюють досудове розслідування. Крім того, у ст. 29 Конституції України чітко зазначено, що кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом. Кожному заарештованому або затриманому має бути невідкладно повідомлено про мотиви арешту чи затримання, роз'яснено його права та надається можливість захищати себе особисто і користуватися правовою допомогою захисника. Кожний затриманий має право на оскарження свого затримання в суді. Процесуальний порядок такого оскарження дозволяє громадянам реалізовувати свої права також і в межах кримінального судочинства. Відповідно до ст. 55 Основного Закону України «кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб» [1]. У чинному КПК України є інститут оскарження процесуальних рішень (дій чи бездіяльності) посадових осіб органів досудового розслідування, прокуратури, якому присвячено главу 26 чинного КПК України [2], що є важливою гарантією захисту прав учасників кримінального процесу. Незважаючи на це, як виявляється, не всі рішення посадових осіб органів досудового розслідування можливо оскаржити

на стадії досудового розслідування. Так, наприклад, щодо такого процесуального рішення, як повідомлення про підозру, законодавець не передбачив процесуальний порядок його оскарження.

Аналізуючи вищезазначене, виникає логічне запитання: як буде забезпечено гарантію дотримання прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження? Оскільки чіткий порядок оскарження повідомлення про підозру не передбачено, на практиці досить часто виникають проблемні питання щодо можливості та механізму оскарження повідомлення про підозру. Зазначимо, що слідчі та їх процесуальні керівники відповідно до положень чинного КПК України є головними виконавцями зазначеної процесуальної дії, і саме в їх руках знаходиться доля тих громадян, які стали учасниками кримінального провадження, саме від рівня їхньої професійної підготовки, принциповості та досвіду залежить, чи може особа відповідно до вимог закону набути статус підозрюваного. Генерального прокурора, його заступників та інших вищестоящих прокурорів не наділено відповідно до чинного КПК України повноваженнями скасувати чи відкликати повідомлення про підозру в разі наявності підстав для закриття кримінального провадження, а також прийняти таке рішення відносно невинної особи чи дати прокурорам та слідчим письмові вказівки з цього приводу. Повідомлення про підозру за чинним КПК України неможливо оскаржити в суді, тобто сьогодні така людина фактично не захищена на стадії досудового розслідування і змушена чекати лише справедливе рішення слідчого і процесуального керівника: чи буде направлено стосовно неї обвинувальний акт до суду, чи справа буде закрыта, або їй доведеться пройти довгий шлях судових розглядів у суді першої інстанції, а якщо не пощастить одразу, то і в апеляційному, а потім і в касаційному судах, допоки не буде встановлена істина.

Стан дослідження. Проблеми інституту повідомлення про підозру досліджували такі науковці, як О. В. Капліна, А. М. Денисюк, О. С. Мазур, О. В. Швидкова, В. А. Сербулов, К. В. Сербулова, однак питання оскарження повідомлення про підозру у повному обсязі залишається недостатньо дослідженим.

Виклад основного матеріалу. Аналіз положень чинного КПК України свідчить, що чинний КПК України не надає чіткого визначення поняття «повідомлення про підозру», законодавець лише пов'язав підозру з початком притягнення особи до кримінальної відповідальності. Відповідно до ст. 278 КПК України письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень.

У ст. 481 чинний КПК України чітко визначив суб'єктів, які уповноважені притягати до кримінальної відповідальності осіб, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження. Натомість у КПК України не визначено суб'єктів письмового повідомлення

про підозру щодо інших осіб. Враховуючи, що з моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення починається притягнення особи до кримінальної відповідальності, можна зробити висновок про те, що лише певні суб'єкти, додержуючись положень про підслідність, уповноважені здійснювати письмове повідомлення особі про підозру.

Незважаючи на те, що у ст. 276 КПК України законодавець закріпив чіткий перелік випадків, за наявності яких здійснюється повідомлення про підозру, в той же час не закріплено жодної підстави для прийняття рішення про повідомлення про підозру, а лише, як зазначалося вище, визначено випадки такого повідомлення. У ст. 277 КПК України міститься перелік відомостей, які повинні бути зазначені у письмовому повідомленні про підозру, а порядок вручення такого повідомлення регламентований ст. 278 КПК України. Визначення «повідомлення» міститься у ч. 1 ст. 111 КПК України, яка передбачає, що повідомлення у кримінальному провадженні є процесуальною дією, за допомогою якої слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд повідомляють певного учасника кримінального провадження про дату, час та місце проведення відповідної процесуальної дії або про прийняте процесуальне рішення чи здійснену процесуальну дію. В жодному з положень КПК України не зазначено про те, що повідомлення про підозру оформляється постановою. Письмове повідомлення про підозру в порядку, передбаченому ст. 276–278 КПК України, є початковим моментом притягнення особи до кримінальної відповідальності. Підтвердженням цього є положення п. 14 ч. 1 ст. 3 КПК: «Притягнення до кримінальної відповідальності – стадія кримінального провадження, яка починається з моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення».

Аналіз глави 22 КПК України, в якій закріплено підстави і процесуальний порядок повідомлення про підозру, засвідчив, що повідомлення про підозру є процесуальною дією та процесуальним документом. Згідно з науковою позицією А. М. Лобойка, повідомлення про підозру – це процесуальна дія (діяльність), зміст якої полягає у складанні слідчим або прокурором письмового повідомлення про підозру та його вручення особі. Повідомлення про підозру також є процесуальним документом, який означає новий етап стадії досудового розслідування – появу підозрюваного, можливість застосування до нього заходів забезпечення кримінального провадження, які пов'язані із суттєвим обмеженням його конституційних прав, початок притягнення до кримінальної відповідальності [3, с. 236]. О. В. Капліна вважає, що повідомлення про підозру – це ймовірне судження, припущення, попередній висновок про причетність конкретної особи до вчинення кримінального правопорушення. Саме тому обвинувачення, відповідно до п. 13 ч. 1 ст. 3 КПК України, є твердженням про вчинення певною особою діяння, передбаченого Законом України про кримінальну відповідальність, висунуте у порядку, встановленому

КПК України. Підозра не може бути твердженням, її сутність полягає в тому, що це тільки припущення, яке необхідно перевірити під час нового етапу досудового розслідування, який наступає після повідомлення про підозру конкретної особи [4, с. 240]. Позиція Європейського суду з прав людини дає нам підстави стверджувати, що підозра, відповідно до вимог чинного КПК України, є частиною більш широкого поняття – «обвинувачення», тобто повідомлення про підозру – це первинна форма обвинувальної діяльності щодо конкретної особи, що полягає у внесенні стороною обвинувачення документа з викладом обставин кримінального правопорушення і його правової кваліфікації, врученні його особі з роз'ясненням прав підозрюваного та внесенні відповідних даних до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР). Підозрюваний – особа, яку в порядку, передбаченому КПК України, повідомили про підозру в учиненні кримінального правопорушення або через згадану обставину затримали. Саме з часу повідомлення особі про підозру або з моменту, коли особа через примус або на підкорення наказу змушена залишатись поряд із уповноваженою службовою особою чи у приміщенні, визначеному останньою, вона набуває статусу підозрюваного. Лише з набуттям такого статусу особа може мати всі права підозрюваного, передбачені ч. 3 ст. 42 КПК України, зокрема оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора, слідчого судді (п. 16 ч. 3). Виходячи зі змісту кожного з наведених випадків, можна зробити однозначний висновок: підозра вручається особі виключно тоді, коли слідчий і прокурор мають докази того, що саме ця особа вчинила інкримінований їй злочин.

Ми підтримуємо позицію О. Ю. Татарова, який зазначає, що непоодинокими є випадки «набуття статусу підозрюваного» з моменту направлення повідомлення про підозру поштою, оскільки відповідно до ст. 280–281 КПК України у розшук можна оголосити лише підозрюваного. Отже, без визначення порядку повідомлення особі про підозру в разі, коли немає змоги вручити його безпосередньо, оголосити розшук фактично неможливо. З іншого боку, безпідставні висновки сторони обвинувачення, суду про набуття особою статусу підозрюваного можуть стати однією з причин незаконного обмеження її прав та законних інтересів, зокрема накладення арешту на майно особи без визначеного процесуального статусу як на майно «підозрюваного». У роз'ясненні Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 7 лютого 2014 р. зазначено, що стосовно осіб, які не є підозрюваними (яким у порядку, передбаченому ст. 276–279 КПК України, повідомлено про підозру або яких затримано за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення), обвинуваченими (особа, обвинувальний акт щодо якої передано до суду в порядку, вказаному у ст. 291 КПК України) або особами, які на підставі закону несуть цивільну відповідальність за шкоду, завдану діяннями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, не може бути

постановлено ухвалу про арешт майна. З огляду на це, навіть якщо у слідчого судді є достатні підстави вважати, що певною особою було вчинено кримінальне правопорушення, він не має повноважень накладати арешт на майно особи, яка не є підозрюваним [5].

Згідно зі ст. 303 КПК України на досудовому провадженні можуть бути оскаржені такі рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора:

1) бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у: невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення; неповерненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами ст. 169 КПК України (враховуючи те, що згідно зі ст. 169 КПК тимчасово вилучене майно повертається особі, у якої воно було вилучено, на підставі постанови прокурора, бездіяльність може полягати у невнесенні такої постанови за відсутності підстав для вилучення майна); у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений КПК України строк;

2) рішення слідчого, прокурора про зупинення досудового розслідування – потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником;

3) рішення слідчого про закриття кримінального провадження – заявником, потерпілим, його представником чи законним представником;

4) рішення прокурора про закриття кримінального провадження – заявником, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником;

5) рішення прокурора, слідчого про відмову у визнанні потерпілим – особою, якій відмовлено у визнанні потерпілою;

6) рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора при застосуванні заходів безпеки – особами, до яких можуть бути застосовані заходи безпеки, передбачені законом. Таким чином, із чинного законодавства випливає, що тільки ті дії слідчого або прокурора, які полягають у застосуванні заходів безпеки, можуть бути оскаржені під час досудового розслідування; в усіх інших випадках звернення зі скаргю можливе за наявності відповідних рішень слідчого або прокурора, визначених у п. 2–8 ч. 1 ст. 303 КПК України, викладених у відповідних процесуальних документах;

7) рішення слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій – особою, якій відмовлено у задоволенні клопотання, її представником, законним представником чи захисником;

8) рішення слідчого, прокурора про зміну порядку досудового розслідування та продовження його згідно з правилами, передбаченими главою 39 КПК України, – підозрюваним, його захисником чи законним представником, потерпілим, його представником чи законним представником.

Скарги на інші рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора не розглядаються під час досудового розслідування і можуть бути предметом розгляду під час підготовчого провадження в суді згідно з правилами ст. 314–316 КПК України. Таким чином, відповідно до глави 26 КПК України вирішення скарг на дії, рішення чи бездіяльність слідчого або прокурора під час досудового розслідування належить до компетенції слідчих суддів.

Аналізуючи вищевикладене, слід зазначити, що законодавець надає право на оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора особам, розділяючи їх за суб'єктами оскарження, а саме: у разі відмови у внесенні відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань таке право має тільки заявник, а в інших випадках – тільки ті особи, які перераховані в п. 2–5 ч. 1 ст. 303 КПК України. Інші особи не мають права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора. У положеннях ст. 303 КПК України законодавець не передбачив можливості оскарження повідомлення про підозру, хоча існує судова практика слідчих суддів про скасування повідомлення про підозру. Так, слідчий суддя Рівненського міського суду скасувала рішення слідчого про повідомлення особі про підозру [6], тому що в судовому засіданні було встановлено, що повідомлення про підозру, яке вручено з порушенням вимог ст. 278 КПК України брату підозрюваного, не містить погодження прокурора та його підпису, повних анкетних даних підозрюваного, змісту підозри, стислого викладу фактичних обставин кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, в тому числі зазначення часу, місця його вчинення, а також інших суттєвих обставин, відомих на момент повідомлення про підозру. Крім того, підозрюваному не роз'яснено його процесуальні права. Таким чином, виходячи зі змісту ст. 277, 276, 278 КПК України, слідчий суддя погодився з доводами представника скаржника, що повідомлення про підозру, складене старшим слідчим, не відповідає вищезазначеним вимогам КПК України та підлягає скасуванню, а значить відомості щодо даного кримінального провадження про оголошення підозри у вчиненні злочину повинні бути вилученими з ЄРДР [7].

Відповідно до положень ст. 87 КПК України недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою, а також будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини. Таким чином законодавець надає можливість оскаржити саме повідомлення про підозру під час підготовчого провадження або судового розгляду, внаслідок чого підозрюваний втрачає можливість втрутитись у хід досудового та захистити передбачені Конституцією України права та свободи.

Висновок. На підставі результатів дослідження виникає доцільність розширення положення чинного КПК України, зокрема ч. 1 ст. 303 КПК України, додавши до п. 1 «а також оскарженню підлягає повідомлення про підозру в тому випадку, коли є підстави вважати, що повідомлення про підозру було передчасним та необґрунтованим». Утім, порушені питання не є остаточними і підлягають окремому дослідженню або науковому вивченню.

Список бібліографічних посилань: 1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 294к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 22.09.2017). 2. Кримінальний процесуальний кодекс України за редакцією на 1 вересня 2017 року. Харків : Право, 2017. 378 с. 3. Лобойко Л. М. Кримінальний процес : підручник. Київ : Істина, 2014. 432 с. 4. Капліна О. В. Підозра у кримінальному провадженні: поняття, ознаки, сутність. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 238–242. 5. Татаров О. Проблеми повідомлення про підозру та шляхи їх вирішення». *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 4. С. 179–186. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/4-2015/tatarov.pdf> (дата звернення: 29.09.2017). 6. Ухвала слідчого судді Рівненського міського суду від 11 січ. 2016 р., спр. № 569/81/16-к // Єдиний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/55139205> (дата звернення: 29.09.2017). 7. Баганець О. Реалії правосуддя: безпідставне повідомлення про підозру та затримання громадян без санкції суду. 27 жовт. 2016 р. URL: <http://baganets.com/blogs-baganets/real-pravosuddja-bezpdstavne-pov-domlen.html> (дата звернення: 29.09.2017).

Надійшла до редакції 02.10.2017

Терещук С. С. Уведомление о подозрении и процессуальные аспекты его обжалования

Рассмотрено уголовное процессуальное законодательство Украины относительно уведомления лица о подозрении. Установлены некоторые неопределённости относительно этих вопросов, приведены отдельные предложения и рекомендации относительно усовершенствования действующего законодательства по этим вопросам.

Ключевые слова: уголовное производство, уведомление о подозрении, подозреваемый, суд, следственный судья, прокурор, процессуальный руководитель, Европейский суд по правам человека, Единый реестр досудебных расследований, уголовное правонарушение.

Tereshchuk S. S. A notice of suspicion and procedural aspects of its appealing

The current criminal procedural law concerning notification to a person about suspicion has been considered; it has been established that there are certain inconsistencies; the ways of solving these inconsistencies have been offered. The current legislation concerning appeals against decisions of the officials during the pre-trial investigation has also been analyzed; it has been established that not all procedural decisions

can be appealed during the pre-trial investigation. Thus, the notice of suspicion and the results of the search are not objects to appeal, which creates some inconsistency with the provisions of the Constitution of Ukraine, where the Art. 55 stipulates that everyone is guaranteed with the right to appeal in the court against decisions of state authorities, local self-government agencies, officials.

The author has also considered the practice of the European Court of Human Rights and the High Specialized Court for the Examination of Civil and Criminal Matters in regard to the acquisition and termination of the status of a suspect within criminal proceedings. It has been established that the legislator did not provide in the provisions of the Art. 303 of the Criminal Procedural Code of Ukraine for the possibility of appealing a notice of suspicion, although there is judicial practice of investigating judges on the cancellation of a notice of suspicion. On the basis of the conducted study, it has been suggested to make some clarifications to the Art. 303 of the Criminal Procedural Code of Ukraine.

Keywords: criminal proceedings, notice of suspicion, suspect, court, investigating judge, prosecutor, procedural chief, European Court of Human Rights, Uniform registry of pre-trial investigations, criminal offense.

УДК 343.121

Ю. П. Янович,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7309-076X>

НЕВІД'ЄМНІ ОСОБИСТІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПРАВА ПІДОЗРЮВАНОГО В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ОБСЯГ І ЦІЛЬОВЕ ПРИЗНАЧЕННЯ

Узагальнено та критично оцінено основні підходи до висвітлення в науковій літературі питання про невід'ємні особисті процесуальні права підозрюваного. Із сукупності прав підозрюваного виокремлено процесуальні права, що можуть бути реалізовані виключно ним самим, та обґрунтовано їх цільове призначення. Підкреслено значення вирішеного завдання для подальшого дослідження процесуального статусу підозрюваного та інших учасників кримінального провадження, яким законодавець делегував його права.

Ключові слова: кримінальне провадження, підозрюваний, процесуальний статус, невід'ємні особисті процесуальні права.

Постановка проблеми. Вітчизняний законодавець регламентує процесуальні права окремих учасників кримінального провадження, не надаючи їх переліку в конкретних статтях Кримінального процесуального кодексу України, а лише вказуючи, що ці учасники користуються процесуальними правами підозрюваного, крім тих, реалізація яких здійснюється ним безпосередньо і не може бути доручена